The Department of Public Instruction, Bombay.

ALPHABETICAL INDEX

to

OF

WORDS OCCURRING IN THE

AITAREYA BRÂHMAṆAM

COMPILED AND EDITED

BY

VISHVANATH BALKRISHNA SHASTRI JOSHI,
SANSKRIT TEACHER, ELPHINSTONE HIGH SCHOOL, BOMBAY.

First Edition.

300 Copies,

BOMBAY.

SOLD AT THE GOVERNMENT CENTRAL BOOK DEPÔT.

1916.

Printed by Râmchandra Yesu Shedge, at the Nirnaya Sâgar Press,
23, Kolbhat Lane, Bombay.

Published by Government Central Press, Bombay.

श्रीमातापितृभ्यां नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ।

अथ

ऐतरेयब्राह्मणान्तर्गतसुप्तिङन्तपदानाम्

अकारादिमातृकाक्रमेणानुक्रमणिका

इयं च

मुम्बापुर्यामेलफिन्स्टनविद्यालये गैर्वाण्यध्यापकपदमधितिष्ठता

जोशीत्युपनाम बिभ्रता

बालकृष्णसूनुना विश्वनाथशास्त्रिणा

विरचिता पाठान्तरैः सनाथीकृता च

सेयम्

मुम्बापुरीवर्तिराजकीयग्रन्थशालाधिकारिणा

प्रकाशिता

प्रथमावृत्तिः ३००.

शकाब्दाः १८३७. ख्रिस्ताब्दाः १९१६.

मूल्यं रूप्यकचतुष्टयम् ।

Dedicated

WITH HIS KIND PERMISSION

TO

SIR RAMAKRISHNA GOPAL BHANDARAKAR,

Kt, C. I. E., M. A., Ph. D., LL. D. &c.

AS A MARK OF DEEP RESPECT

FOR

HIS PROFOUND LEARNING AND RESEARCHES IN ORIENTAL LANGUAGES.

उपोद्घातः

अथ यदेतदैतरेयं नाम बह्वृचब्राह्मणं दाक्षिणात्येषु ब्राह्मणेषु बहुलप्रचारं तस्यैतरेयकत्वे किं लिङ्गमित्याकाङ्क्षायां भगवान् भाष्यकारश्चातुर्वेदः सायणाचार्यः संप्रदायविद्भ्योऽधिगतामेतां वक्ष्यमाणामाख्यायिकामुदाजहार।

पुरा किल कस्यचिन्महर्षेर्बह्व्यः पत्न्यः संबभूवुः। तासु कस्याश्चिद् इतरा इति नामधेयमासीत्। तस्यामुत्पन्नः पुत्रो महिदासाख्यः कुमारः। तस्य पितुर्यथा भार्यान्तरपुत्रेषु स्नेहातिशय आसीन्न तथा महिदासे। अथैकदा कस्यांचिद्यज्ञसभायां तं महिदासमवज्ञायान्यान्पुत्रान्स महर्षिः स्वोत्सङ्गे स्थापयामास। तदानीं खिन्नवदनं महिदासमवगत्य तज्जननी इतरानाम्नी स्वकीयकुलदेवतां भूमिमनुसस्मार। सा च भूमिर्दिव्यमूर्तिधरा देवता सती तस्यां यज्ञसभायामागत्य महिदासाय दिव्यं सिंहासनं दत्वा तस्योपर्येनमुपवेश्य सर्वेष्वपि कुमारेषु पाण्डित्याधिक्यमवगमय्यैतद्ब्राह्मणप्रतिभासनरूपं वरं तस्मै ददौ। तदनुग्रहात्तस्य महिदासस्य मनसा अग्निर्वै देवानामवमः (ऐतरेयब्राह्मणम् १, १.) इत्यादिकं स्तृणुते स्तृणुते (ऐत० ब्रा० ८, २८.) इत्यन्तं चत्वारिंशदध्यायोपेतमिदं ब्राह्मणं प्रादुर्बभूव। तत ऊर्ध्वम् अथ महाव्रतम् (ऐतरेयारण्यकम् १, १.) इत्यादिकं आचार्या आचार्याः (ऐत० आरण्यकम् २, ९.) इत्यन्तमारण्यकव्रतरूपं च ब्राह्मणमाविरभवत्। एतदेव प्रकृतस्य ब्राह्मणस्यैतरेयकत्वे लिङ्गमिति सांप्रदायिका आहुः। अत्रेदमवधेयम्। यतः कुलदेवताप्रसादान्महिदासस्यैतरेयस्य मनसा ब्राह्मणस्यास्य प्रतिभासनमभवत्तस्मादैतस्य प्रणेतृत्वमैतरेये कथमपि नोपपद्यते। कथमिति चेत् प्रतिभासनशब्दस्यार्थो दर्शनम्। दर्शनं नाम सिद्धस्य वस्तुनो विषयीकरणं न तूत्पादनम्। तस्मादयमैतरेयं नैतस्य ब्राह्मणस्य स्रष्टा किंतु द्रष्टेति बोद्धव्यम्।

अत्रार्थेऽन्यदप्यैतरेयब्राह्मणस्थमन्तःप्रमाणमुपलभ्यते। एवमैतरेयब्राह्मणे पठ्यते। प्रजापतिरकामयत। प्रजायेय भूयान्स्यामिति। स तपोऽतप्यत। स तपस्तप्त्वेमाँल्लोकानसृजत। पृथ्वीमन्तरिक्षं दिवं ताँल्लोकानभ्यतपत्तेभ्योऽभितप्तेभ्यस्त्रीणि ज्योतींष्यजायन्त। अग्निरेव पृथिव्या अजायत। वायुरन्तरिक्षात्। आदित्यो दिवः। तानि ज्योतींष्यभ्यतपत्। तेभ्योऽभितप्तेभ्यस्त्रयो वेदा अजायन्त। ऋग्वेद एवाग्नेरजायत।

यजुर्वेदो वायोः । सामवेद आदित्यात् । तान्वेदानभ्यतपत् । तेभ्योऽभितप्तेभ्यस्त्रीणि शुक्राण्यजायन्त । भूरित्येव ऋग्वेदादजायत । भुव इति यजुर्वेदात् । स्वरिति सामवेदात् । तानि शुक्राण्यभ्यतपत् । तेभ्योऽभितप्तेभ्यस्त्रयो वर्णा अजायन्त । अकार उकारो मकार इति तानेकधा समभरत्तदेतदोमिति । ५, ३२.

एतद्ब्राह्मणपर्यालोचनयैतत्सिद्धम् । प्रजापतिरेवाग्रे स्वतप प्रभावेण सप्रणवव्याहृतिका त्रयीमपश्यत् । ततः परं यथायथं निजतपोबलेन तैस्तैर्ऋषिभिस्ते ते मन्त्रादिविभागाः परमेश्वरप्रसादाल्लब्ध्वा यथास्थितस्वरवर्णानुरूपं पठित्वाऽत्र लोके प्रकटीकृता इत्येव । इत्थं पारपर्यक्रमागतमेव ब्राह्मणज्ञानमैतरेयस्य न त्वयमस्य ब्राह्मणस्य स्वतन्त्रः कर्तेति सिद्धम् ॥

अत्र कैश्चिदेवमाशङ्क्यते । शूद्रे दासं प्रयोजयेदिति स्मृतिवचनेनैवैतस्यैतरेयस्य महिदासस्य दासीपुत्रत्वं सिध्यति । तस्मादृषिरयं ब्राह्मणस्यास्य द्रष्टेति यत्पूर्वं प्रतिपादितं तत् परास्तम् । अत्रेत्थं प्रतिपाद्यते । धर्माधर्मपरिचर्यया शूद्रोऽपि ब्राह्मणत्वमेति ब्राह्मणोऽपि शूद्रत्वमापद्यते । तेन हि केषाचिद्दासीपुत्राणा न केवलं यागविधायकब्राह्मणग्रन्थाना प्रवचनकर्तृत्व किंतु मन्त्रद्रष्टृत्वमपि विद्यते । किमुदाहरणमिति प्रश्ने कवषैलूषोपाख्यानमेवात्र निदर्शनम् । एवमैतरेयब्राह्मणे पठ्यते ।

ऋषयो वै सरस्वत्यां सत्रमासत । ते कवषमैलूषं सोमादनयन्दास्याःपुत्रः कितवोऽब्राह्मणः कथं नो मध्येऽदीक्षिष्टेति तं बहिर्धन्वोदवहन्नत्रैनं पिपासा हन्तु सरस्वत्या उदकं मा पादिति स बहिर्धन्वोदूह्ळः पिपासया वित्त एतदपोनप्त्रीयमपश्यत् प्र देवत्रा ब्रह्मणे गातुरेत्विति तेनापां प्रियं धामोपागच्छत्तमापोऽनूदायंस्तं सरस्वती समन्तं पर्यधावत् । तस्माद्धाप्येतर्हि परिसारकमित्याचक्षते । यदेनं सरस्वती समन्तं परिससार । ते वा ऋषयोऽब्रुवन्विदुर्वा इमं देवा उपेमं ह्वयामहा इति तथेति तमुपाह्वयन्त तमुपहूयैतदपोनप्त्रीयमकुर्वत । २, १९.

एतस्मादनुमीयते । ते भृग्वादय ऋषय. परस्परमिदमब्रुवन् । अहो कवषमिमं देवा अपि जानन्त्येव । अतोऽस्य कितवत्वादिदोषो नास्ति तस्मादेनमस्मत्समन्तिकमाहूयानेन दृष्टमपोनप्त्रीय क्रियतामिति । अतो हेतोर्महिदासस्य शूद्रागर्भजातत्वेऽपि ब्राह्मणग्रन्थप्रवचनशक्तिमत्त्वेन ब्राह्मणत्वमापन्नं मन्त्रद्रष्टृत्वं च सिद्धम् । अन्यच्च । अस्ति हि ब्राह्मणस्य ब्राह्मण–क्षत्रिय–वैश्येतित्रिविधार्याणां

तदितरस्य शूद्रस्यानार्यस्य च कन्यापरिणयेऽधिकारः । तथा क्षत्रियस्यापि क्षत्रिय-वैश्येतिद्विविधार्ययोस्तदितरस्य शूद्रस्य चानार्यस्य कन्याग्रहणेऽधिकारः । एवं वैश्यस्यापि स्वजातीयाया आर्यायास्तदितरस्या अनार्यायाश्च कन्या-विवहनेऽधिकारः । अत्र सर्वेषामेवार्यवर्णानां प्रथमं स्वजातीयायाः पाणिपीडनमेव विहितम् । किं चार्यकन्यानामेवोद्वहने यथाविधि वैदिकमन्त्रादीनां व्यवहारः समुचितः । तत एव हि तेषां पत्नीत्वम् । अत एवोक्तं भगवता महामुनिना पाणिनिनाऽपि **पत्युर्नो यज्ञसंयोगे ४, १, ३३.** अत्र यज्ञसंयोगे इति समासान्तं पदम् । संयोगपदं सम्बन्धपरम् । तत एतस्यार्थस्तु पतिशब्दस्य नकारादेशः स्याद् यज्ञेन सम्बन्धे । यथा वसिष्ठस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । दम्पत्योः सहाधिकारात् । इतरस्यास्त्वमन्त्रकं ग्रहणमात्रम् । भरणीयत्वहेतुकं भार्यात्वमिति विवेकः । एतत्सर्वं भृगुप्रोक्तमनुसंहितादौ सुव्यक्तं विहितम् ।

मनुस्मृतिः । अध्यायस्तृतीयः १२,१३.

सवर्णाऽग्रे द्विजातीनां प्रशस्ता दारकर्मणि
कामतस्तु प्रवृत्तानामिमाः स्युः क्रमशो वराः ॥
शूद्रैव भार्या शूद्रस्य सा च स्वा च विशः स्मृता
ते च स्वा चैव राज्ञश्च ताश्च स्वाश्चाग्रजन्मनः ॥

तथैवान्यत्र—

विप्रस्य त्रिषु वर्णेषु नृपतेर्वर्णयोर्द्वयोः
वैश्यस्य वर्णे चैकस्मिन् षडेतेऽपसदाः स्मृताः ॥

अपसदा निकृष्टा इति तत्र ग्रन्थे कुल्लूकभट्टः । एषामपसदत्वेऽपि द्विजत्वं न व्याहतम् ।

ततोऽग्रे—

सजातिजानन्तरजाः षट्सुता द्विजधर्मिणः ।

षट्सुताः द्विजधर्मिण उपनेया इति च तत्र कुल्लूकः । .

पुनस्तत्रत्यैव—

यस्माद्बीजप्रभावेण तिर्यग्जा ऋषयोऽभवन्
पूजिताश्च प्रशस्ताश्च तस्माद् बीजं प्रशस्यते ॥

यदुक्तं न ब्राह्मणक्षत्रिययोरित्यादिपद्द्वोक्त्या तदपूज्यपरिणीतसवर्णापरम् ।

सवर्णाग्रे द्विजातीनामिति श्लोकेऽप्रपदस्वारस्यात् । कुल्लूकभट्टेनाऽपि तत्र तथैव व्याख्यातत्वाच्च । अन्यथा पूर्वापरग्रन्थविरोधः परिहार्यो न स्यात् ।

तदेवं सवर्णायाः पाणिपीडनानन्तरमसवर्णानां ग्रहणे न कोऽपि दोष इति सिद्धान्तः । अत एव इन्द्रस्य प्रिया जाया वावाता प्रासहा नामेत्यैतरेयश्रुतेर्व्याख्यानावसरे सायण आह । राज्ञां हि त्रिविधाः स्त्रियः । तत्रोत्तमजातेर्महिषीति नाम । मध्यमजातेर्वावातेति । अधमजातेः परिवृक्तिरिति ।

ब्राह्मण—क्षत्रिययोरधर्मपरिचर्ययाऽनार्यत्वलाभोऽपि स्पष्टं समाम्नात इहैवैतरेयब्राह्मणे । स यथा । ऐतशप्रलापं शंसति । ऐतशो ह वै मुनिरग्नेरायुर्ददर्श । यज्ञस्यायातयाममिति हैक आहुः । सोऽब्रवीत् पुत्रान्पुत्रका अग्नेरायुरदर्शम् । तदभिलपिष्यामि यत्किंच वदामि तन्मे मा परिगातेति स प्रत्यपद्यतैता अश्वा आप्लवन्ते प्रतीपं प्रातिसत्वनमिति । तस्याभ्यग्निरैतशायन एत्याकालेऽभिहाय मुखमप्यगृह्णात् । अदृपन्नः पितेति । तं होवाचापेह्यलसोऽभूर्यो मे वाचमवधीः । शतायुं गामकरिष्यं सहस्रायुं पुरुषं पापिष्ठां ते प्रजां करोमि यो मेत्थमसक्था इति । तस्मादाहुरभ्यग्नय ऐतशायना और्वाणां पापिष्ठा इति । ६, ३३.

क्षत्रियस्याधर्मपरिचर्ययाऽनार्यत्वलाभे निदर्शनम् । तस्य ह विश्वामित्रस्यैकशतं पुत्रा आसुः । पञ्चाशदेव ज्यायांसो मधुच्छन्दसः पञ्चाशत् कनीयांसः (इति) तद् ये ज्यायांसो न ते कुशलं मेनिरे ताननु व्याजहार । अन्तान्वः प्रजा भक्षीष्टेति । त एतेऽन्ध्राः पुण्ड्राः शबराः पुलिन्दा मूतिबा इत्युदन्त्या बहवो वैश्वामित्रा दस्यूनां भूयिष्ठाः (इति) । ७, १८ ॥

अथ शाखाविचार आरभ्यते । कस्याः शाखाया इदं ब्राह्मणम् । एतद् ब्राह्मणं शाकलशाखायाः । इयं तु (१) शाकलाः (२) बाष्कलाः (३) आश्वलायनाः (४) शाङ्खायनाः (५) माण्डूकाश्चेति या ऋग्वेदस्य प्राधान्यत्वेन परिगणिताः पञ्च शाखाः सन्ति तासामेकतमा । केचिदयाश्वलायनशाखाया अप्येतदेव ब्राह्मणमिति वदन्त ऐतरेयब्राह्मणस्यैवाश्वलायनब्राह्मणमित्यपि नामान्तरमिति प्रतिपादयन्ति । तदयुक्तम् । अवशिष्टानां शाखानां ब्राह्मणानि सर्वत्र नोपलभ्यन्ते । परमैतरेयि-कौषीतकि-शैशिरि-पैङ्गीत्यादयोऽन्येऽपि केषांचिन्मताभिप्रायेण ऋग्वेदस्य शाखाभेदाः सन्ति ॥

अथ ब्राह्मणग्रन्थविचारः । ब्राह्मणस्यास्य वेदेऽन्तर्भावः । मन्त्रब्राह्मणयोर्वेद इति

संज्ञात्वात् । मन्त्रो नाम यो ह्यव्यभिचरितस्वरवर्णादिपठनपाठनक्रमागतः सन् सर्वकालं सर्वदेशेषु प्रतिशाखमविभागेन वर्तमानः स एको मन्त्रः (मन्त्रराशिः)। अपरस्तु विधि–निन्दा–प्रशंसा–संप्रश्नाख्यानादिभिरस्यैव प्रायो विनियोगप्रख्यापक उपव्याख्यानभूतो वाक्यनिचयो ब्राह्मणराशिः (ब्राह्मणम्)। अनयोरेकः सङ्घो वेद इत्यभिधीयते । वेदनिबन्धेषु मन्त्रब्राह्मणभागौ परस्परमसंभिन्नावेव प्रायः पठ्येते । क्वचित्तु ब्राह्मणसंमिश्रितोऽपि मन्त्रभागः पठितोऽस्ति । एवमुभयात्मकोऽपि विध्यर्थवादमन्त्ररूपेण त्रिधा व्यवस्थितोऽयं वेदराशिरेकमूल एककर्मलक्षणफलो महाकल्पवृक्षो वरीवर्ति । अस्य च फलभूतं कर्म (१) विधिना विहितम् (२) अर्थवादेन प्ररोचितम् (३) मन्त्रेण च स्मृतम् सदभ्युदयकारि भवति ॥

ऐतरेयस्य महर्षेः कालविचारः। आश्वलायनगृह्ये देवर्ष्याचार्यतर्पणविधिविधायके सूत्रेऽस्य नामोपलभ्यते । तेन *वयं ब्राह्मणाः सर्वे प्रत्यहमेनं जलाञ्जलिभिस्तर्पयामः* । इदमेकमेतस्यातिप्राचीनत्वे लिङ्गम् । पाणिनीयसूत्रेणैवैतस्य सिद्धिर्भवतीति द्वितीयं प्रमाणम् । तद्यथा । योऽयमैतरेयः शब्दः स तु इतराशब्दाद् व्युत्पन्नः । इतराशब्दस्य शुभ्रादिगणे पाठात् । शुभ्रादिभ्यश्च (ढक् स्यात् । अपत्येऽर्थे ।) ४, १, २३, इति पाणिनीयसूत्रेणापत्येऽर्थे ढकि ककारस्येत्संज्ञायां लोपे च आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् ७, १, २, इत्यनेन सूत्रेण ढस्थाने एयादेशे तद्धितेष्वचामादेः ७, २, ११७, इत्यनेन सूत्रेणादेरचो वृद्धौ ऐतरेयशब्दः सिध्यति । अनया रीत्या भगवता पाणिनिना ऐतरेयशब्दो व्याख्यातस्तेन ऐतरेयो नाम महर्षिः ख्रिस्ताब्दात्पूर्वं सप्तमशतकारम्भ उत्पन्नस्य गीर्वाणभाषाया व्याकरणप्रणेतुर्भगवतः पाणिनेः कथमपि नार्वाचीन इति तु निर्विकल्पम् । भगवतः पाणिनेः समयस्तु ख्रिस्ताब्दात्पूर्वं सप्तमशतकारम्भ एवेत्येके[1] । ब्राह्मणस्यास्य प्रादुर्भावसमयः ख्रिस्ताब्दात्पूर्वं २०००–१४०० मिते वर्षे प्राय इत्यन्ये[2] । अपरे तु ख्रिस्ताब्दात्पूर्वं १४००–१२०० मिते वर्षे ब्राह्मणमन्थः प्रादुर्बभूवेति निश्चिक्युः[3] ॥

ऐतरेयब्राह्मणस्य पदपाठाभावाद् भाषाया अपि दुरवगाहत्वात् पदपदार्थज्ञानमन्तरा वाक्यार्थज्ञानं न संभवतीति मनसानीय चतुश्चत्वारिंशदधिकशत-

1 See Early History of the Dekkan, Page 8.

2 See Page 454 of the Arctic Home in the Vedas.

3 See Vol. I PP. 47–48 of Dr. M. Haug's Edition of the Aitareya Brâhmaṇam.

दशशत (१७५४) मिते शालिवाहनाब्दे नन्दननाम्नि संवत्सरे लिखितमेकमैत-रेयब्राह्मणस्य पुस्तकमस्मत्संस्कृतपुस्तकसंग्रहान्तर्गतमपरं निषष्ट्यधिकाष्टादशशत-(१८६३) मिते पुण्याख्यपत्तने हौगपण्डितेन मुद्रितं तृतीयं चतुर्णवत्यधि-काष्टादशशत (१८९४) मिते कलिकाताया राजधान्या बिब्लोथिकाइण्डिका-पुस्तकावलिषु मुद्रितं चतुर्थं षण्णवत्यधिकाष्टादशशत (१८९६) मिते खिस्ताब्दे पुण्यपत्तन आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिषु मुद्रितमैतरेयब्राह्मणमेव-विधानि चितुराणि पुस्तकानि मेलयित्वा यत्र यत्र संहिताया. प्रतीकमुप-लब्धं तत्र तत्र ऋक्संहिताया. पदपाठानुरोधेन कुत्रचित् सायणाचार्यविर-चितभाष्याधारेण च पाठान्तराणि सम्यग्विचार्य सर्वेषा पदानामकारादि-क्रमम्—क, का, कि, की, कु, कू, के, कै, को, कौ, कम्, कः–एवंविध-मनुसृत्य कामदुघेवैषाऽनुक्रमणिका विरचिता। अस्यामनुक्रमणिकाया विष-माणि प्रक्षेपयुतानि च पदानि तेषु तेषु स्थलेषु टिप्पण्यादिभिर्विशदीकृतानि। सर्वत्र ग्रन्थे स्थूला–मध्यमा–सूक्ष्माश्चेति त्रिप्रकारकाः सीसकाङ्का उपयुक्ताः सन्ति। ते च यथासंख्यं पञ्चिकादर्शका. खण्डसूचकाः आवृत्तिवाच-काश्चेति बोद्धव्यम्।

अस्या दर्शनेनैतेरेयब्राह्मणान्तर्गतः कतमोऽपि शब्दो दिदृक्षोः पुरस्ताद-विलम्बितमागमिष्यत्येव। येषु येषु ग्रन्थेषु ब्राह्मणस्यास्य प्रतीकान्युपलभ्यन्ते तेषा प्रतीकाना सत्यासत्यत्वनिर्णयमाशु दास्यति शब्दानुक्रमणिकेयम्। एत-दन्तर्गतशब्दाना दर्शनेन मनुष्य ऐतिह्यमपि ज्ञानमापद्येत। कतम. शब्दः कतमस्या पञ्चिकाया कतमस्मिन् खण्डे कतिकृत्व आगच्छतीत्येतत्सर्वमसुखा-पीयमसशयं वदिष्यति। ऐतेरयब्राह्मणकालिकान्याचारविचारविज्ञानानि कीदृ-शान्यासन्नेतदपि सक्षेपत इयमनुक्रमणिका सर्वेभ्यः कथयिष्यति। प्रत्युत्थान-विधिमधिकृत्य प्रत्युत्थेयाः शब्दो द्रष्टव्य. २,२०; विवाहविधिमधिकृत्य अपुन-शब्दो द्रष्टव्य' ७,१३; तदानींतनस्त्रीणामसाधारणं पाण्डित्यमधिकृत्य गन्धर्व-गृहीता शब्दो द्रष्टव्य ५,२९, अनूचानानामीशाना वा गृहेषु सुपाया लज्जा-मधिकृत्य सुपाशब्दो द्रष्टव्यः ३,२२; प्रात स्नानस्य कर्तव्यतामधिकृत्य अस्नातः शब्दो द्रष्टव्य. ७,९; मृतस्य शरीरालाभे पर्णशरीरदाहमधिकृत्य पर्णशरशब्दो द्रष्टव्यः ७,२; देवार्चनविहीनस्य निन्दामधिकृत्य अनद्धाशब्दो द्रष्टव्य. ७,९; अतिथिसत्कारमधिकृत्य अतिथिशब्दो द्रष्टव्यः ५,३०; महोदधौ प्लवनम-धिकृत्य प्लवेरन् शब्दो द्रष्टव्यः ६,२१; प्राकारनिर्माणमधिकृत्य पुरशब्दो

द्रष्टव्यः १,२३; उपविमोकव्यवहारमधिकृत्य उपविमोकशब्दो द्रष्टव्यः ४,२७; पृथिवीभ्रमणविज्ञानम्। सूर्योदयास्तमयविज्ञानम्। अहोरात्रविज्ञानं च ३,४४; अस्मिन् खण्डे उपलभ्यते। एकस्या जायायामसृताया जायान्तरपरिग्रहणमधिकृत्य जायाशब्दो द्रष्टव्यः ३,२३,४७; जीवत्पतिकायाः स्त्रियाः पत्यन्तरग्रहणाचाप्रतिषेधमधिकृत्य नैकस्यै बह्वः सह पतयः इत्येते शब्दा द्रष्टव्याः ३,२३. एवमादीनि बहूनि विज्ञानान्येतस्या अनुक्रमणिकायाः साहाय्येन मनुष्योऽधिगमिष्यतीत्यलं विस्तरेण॥

अस्या अनुक्रमणिकाया आ समाप्तेः प्रथमप्रूफसंशोधनकर्मणि यथाशक्ति साहाय्यं कुर्वतोर्मत्तनूजन्मनोर्नारायणमाधवयोर्धन्यवादमनाविष्कृत्यास्मात्प्रास्ताविकाल्लेखाद्विरन्तुं नोचितमिति तयोरायुरारोग्यं वितनितुमीश प्रार्थ्य विरमामि। तथा निर्णयसागरस्थैः पणशीकरोपाह्वयैर्वासुदेवशास्त्रिभिरपि प्रकृतमन्थमुद्रणीपत्रशोधनपरिश्रमं स्वीकृतवद्भिर्मयि बहूपकृतम्। इत्थं यथामति सुरचितेऽपि शोधनकर्मणि दृष्टिदोषात्प्रमादाद्वा समुपजातानां मम स्खलितानां प्रबोधनेन मामनुगृह्णन्तु सहृदया इति सप्रश्रयमभ्यर्थये

मुम्बापुर्यां माघमासस्य शुक्लपक्षस्य
प्रतिपदि शाके १८३७
राक्षसनाम्नि संवत्सरे.

विदुषां वशंवदः
विश्वनाथशर्माहम्।

श्रीः ।

मातापितृभ्यां नमः । श्रीरगुरुभ्यो नमः ।

अथ श्रीमदृग्वेदस्यैतरेयब्राह्मणान्तर्गत-सुप्तिङन्तपदानामकारादिमातृका-क्रमेणानुक्रमणिका ।

* अदर्शमिति यन्मुद्रितं तदशुद्धम्। भाष्यविरोधात्।

† ऐतरेयब्राह्मणस्य प्रथमपञ्चिकायास्त्रिंशत्तमे खण्डे ऋक्संहितायाः पदपाठानुरोधेन 'अदितिः' इत्येव पदं न्याय्यम्। ननु 'आदितिः' यथाऽऽनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके लिखितम्।

* [नानाश्रान्ताय इत्यत्र न+अनाश्रान्ताय इति वा पदे । इति भाष्यम् ।]

† [अत्रैव अनिल्या इति द्वितीय पदं दृश्यते तदशुद्धम् ।]

* [अत्र [illegible] अनुयाजाः [illegible] उक्ताः । [illegible]
[illegible] ।]

† [यक्ष्यमाणः इत्यस्य पदस्य स्थाने अयक्ष्यमाण इति वा पदमिति भाष्यम्]

* [अयुवमार्यस्येत्यत्र अयुवम्+आर्यस्येति वा पदे । इति भाष्यम्]

‡ (अयुवमार्यस्येत्यत्र अयुवमारि+अस्य इति वा पदे इति भाष्यम्)

† [पत्रिकायामर्चता इति पद पर ऋग्वेदसंहितायाः पदपाठेऽर्चत इति पद दृश्यते.]

† [यक्ष्यमाण. इत्यस्य पदस्य स्थाने अयक्ष्यमाण इति वा पदमिति भाष्यम्]
* [अयुवमार्यस्येत्यत्र अयुवम्+आर्यस्येति वा पदे । इति भाष्यम्]
‡ (अयुवमार्यस्येत्यत्र अयुवमारि+अस्य इति वा पदे इति भाष्यम्)

† [पत्रिकायामर्चता इति पदं परं ऋग्वेदसंहितायाः पदपाठेऽर्चन इति पदं दृश्यते.]

* [अनुवमार्यस्येत्यत्र 'अनुवभारि+अस्य' इति वा पदे]

* (अहोभिरितिवक्तव्ये वर्णविकारेण अहभिरित्युक्तम्)

अहोरात्राभ्याम् १,२३.
अहोरात्रे १,२३; २,४^{२}; ४,१०; ५,३०.
अहोरात्रैः १,१३.
अहौपीत् ५,३४.
अहः १,२३; ३,४४; ४,२९^{१२},३०^{९}, ३१^{११},३२^{१०}; ५,१^{१०},२^{९},३,४^{१५},५^{१५}, ६^{११},७^{३},८^{११},१०,१२^{१२},१३^{८}, १५^{३}, १६^{१३},१७^{१०},१८^{१३},१९^{१३},२०^{१३}, २१^{१३}; ६,५,२४; ७,१७.
अह्ना ३,४४; ४,१^{२},१४; ५,१,४,६, ११,१२,१४,१५,१८,२०,२६,२८; ६,५,२४,३२.
अह्नाम् २,२; ६,३५; ८,१^{२}.

आ

आ १,९^{२},१३^{२},१६^{४},२१,२२^{५},२६^{२}, २८, २९, ३०; २,२,६, ७,९, १२, १३,१५, १८, २०^{४}, ३४; ३,११, १५^{२},२६,३१,३४,३७^{२},४९; ४,१^{२}, ६^{२},१०,२०, २४,२९^{३}, ३०^{२}, ३१^{२}, ३२, ५, १^{६}, ४^{३},५^{२}, ६^{३},८,९, ११, १२^{४}, १३^{३}, १६^{६}, १७^{२}, १८^{२}, १९, २०^{६},२१^{२}, २३,२७,३३; ६,६,७, १०,११^{२},१२^{४},१८^{३},१९^{२},२२, २३, ३५; ७,३,६,८^{२},९^{२}, १७,२८,३३, ८,१,९,१३,१५,१८,२३.
आकाह्वते १,२२.
आकाह्वन्ते ७,१२.
आकाराम् ३,४२^{४}.
आक्रमणम् ३,१९.
आक्रमन्ते ७,१३.
आक्रममाणः ३,१९.
आक्ष्यन्ति ४,१७^{२}.
आख्याने ७,१८.
आख्यानम् ७,१८^{२}.
आख्यानविद' ३,२५.
आख्यापयेत् ७,१८.
आख्यापयेरन् ७,१८.
आख्याय ७,१३.
आख्यायते १,२५.
आगच्छत् १,२७.
आगच्छत २,२.
आगच्छति १,१५,२७; ३,२६; ५,२८.
आगच्छन् ३,४२^{४}; ४,७.
आगच्छन्ति २,१५; ५,१,९^{२},२२^{२}.
आगच्छेत् १,२७; ३,२५; ५,२८.
आगतम् २,३७; ६,१०.
आगतः १,१३.
आगतयोः ४,२६^{२}.
आगतायाम् ४,९,२६.
आगते १,१५^{३}.
आगतेन्द्रेण ३,१५.
आगतेन १,१३.
आगत्य ४,३२; ५,१४.
आगन्तासि १,२७.
आगमम् १,२८.
आगमः १,९.
आगमयति १,१३.
आगमिष्यति ३,१५.
आगमिष्यन्ति ६,२४.
आगाः २,१२.
आगात् २,२; ५,१३,२१.
आगुरते २,२८.
आगुरा २,२८^{२}.
आगुरेत २,२८^{२}.
आगूः २,२८^{५}.
आगूर्ये २,२८^{२}.
आग्नावैष्णवम् १,१^{२},४^{२}.
आग्नावैष्णवस्य १,४.

* [आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके 'आदितिः' इत्याकारक पद दृश्यते पर ऋग्वेदसंहितायाः पदपाठे 'अन्त.+न+प्र+आगाः+अदितिः' ८,४८,२. एवविधानि पदानि सन्ति । अतोऽस्माभिरपि स एव पाठोऽङ्गीकृतः]

* प्रथमपञ्चिकायाः द्वाविंशतितमे खण्डे आहुतमित्यस्य स्थाने हौगपण्डितः स्वाहुतम् इति लिखति ।

* होशगाण्ड्रा पण्डितेन मुद्रितपुस्तके हि तानि इति भिन्ने पदे दृश्येते पर आनन्दाश्रमस्थपण्डितै आहितानि इति पद मुद्रितम् । एतदेव शुद्धम् ।

[* निपातद्वयम् । एतयोर्निपातयोः समुच्चयार्थोऽस्ति । अतोऽत्र संग्रहः ।]

* आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके प्रथमपञ्चिकाया सप्तमे खण्डे उपक्रामत् इति पद मुद्रित परमेतदशुद्धम् ।

ऐ

ओ

* अज्म इत्यस्य स्थाने हौगपण्डितमुद्रितपुस्तके ऐज्म इत्याकारक पाठ उपलभ्यते । परमयं प्रामादिक इति प्रतिभाति । सायणाचार्यास्तु अज्म अञ्जन कुर्म इति लिखन्ति । हौगपण्डितोऽपि यूरोपीयभाषोपनिबद्धे स्वग्रन्थे 74 पत्रे 'We anoint the sacrificial post (yûpa) इति लिखति तस्मादज्म एवास्य पाठस्य वैयर्थ्यम् ।

ख

ग

घ

छ

* डाक्तरपदवाच्यहौगमुद्रितपुस्तकस्थ 'जनिषा' इति पाठ ।

तावत्या ३,४५.
तावद्भ्यः १,३०.
तावन्तम् १,२३; २, १४; ५,२४, २८; ६,२९.
तावन्ति ४,१२^{२}; ६,२४.
तावान् १,१,१६; २,१७^{२}.
ताष्टी २,४.
तासाम् १,१३,१६,२८,२९,३०; २,२, ३६; ३, ४१, ४७, ४८; ४, ८, ९, १७^{२}; ६,९,११,१४,२६,३२^{४}.
तासु १,१०; २, १०,२०; ३, १७,३६; ४,२^{२}; ६,३२^{७}; ७,१३.
तिग्मशृङ्गः ६,१८,१९.
तिथिः ७,११.
तिरः २.७^{२}३९^{२}.
तिरश्चीः ४,२५^{२}.
तिरश्चीनवायाः ८,१७.
तिरश्चीनवायान् ८,१२.
तिरश्च्यः ६,३२.
तिरोहितः ८,२७.
तिर्यङ् ४,२५^{३}.
तिर्यञ्चम् २,३४.
तिष्ठति १,१४; २,१,३; ४,३; ७,१५, ३१; ८,२५.
तिष्ठ २,२; ४,३१; ५,६,१२,१८.
तिष्ठतः १,१४; ७,१५.
तिष्ठन् ३, ९, २२; ६, ३^{२}; ७, १९; ८, १३,१८.
तिष्ठन्तम् ८,२८.
तिष्ठन्ति ३,४७.
तिष्ठन्ते २,३; ४,२५.
तिष्ठस्व ३,४५^{२}.
निष्ठा (तिष्ठ) ५,२० (पदपाठक्रमेण)
तिष्ठाः २,२^{२}.

तिष्ठामहे ७,१८.
तिष्ठामि ८,३.
तिष्ठासि २,२.
तिष्ठेत् २,३^{२}, ३,४७
तिष्ठेत ८,२८.
तिष्ठेय ३,४५.
तिसृभिः १,१२; ३,२३^{५}; ४,६.
तिसृषु ३,१७.
तिस्रः १, २३, २५^{१}, ३०^{२}; २, ४^{२}, १०, १७; ३,२३,४५^{४}; ६,१४,२६; ७, १^{२}, ८,१०,११.
तीरम् ४,१३^{४}.
तीव्रान्तम् २,२०.
तु १, १०,१६,१७; २, ७; ३, १^{२},१९, ४२,४४,४८; ४,३,९,१७; ५,१४, २०; ६,२८,३०,३४,३५; ७,२,३ १३,१५,२२; ८,७.
तुभ्यम् १, २६; २, १२^{२}; ५, ६, १४^{२}, १९, २०; ६, ३४; ७, १७, ३४; ८,२२^{२}.
तुरः ४,२७; ७,३४; ८,२१.
तुराय ३,१९; ५,१९; ६,१८^{२}; ८,२.
तुरीयभाक् २,२५.
तुरीयम् २,२५.
तुरीये २,२५^{२}.
तुविष्मान् ३,२२^{२}.
तुषाः २,९.
तुषैः २,७.
तुष्टाव ७,१६^{५},१८.
तूपराः ४,१७.
तूर्णिः २,३४^{२}.
तूर्ण्यर्थाः २,३०.
तूष्णींशंसम् २,३१^{२},३२^{२},३७,३९^{४},४
तूष्णीम् ७.१२^{२}.

* पुण्यपत्तने आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके 'लोकानाम्' इत्यव पाठ उपलभ्यते पर महा यये हीगपण्डितै ''वलोकानाम्' एतादृश पाठोऽङ्गीकृत

‡ 'दकारवकारयो देवयामन येनानां संबन्धीति व्याख्यान भाष्यकारे)

* (उभयोरपि पुस्तकयो द्वे स्थाने ध्ये इत्याकारक पाठमुपलभ्यते)

* (नानाभान्ताय इत्यत्र नाना+आन्ताय इति या पदे इति भाष्यम्)

* दीगपण्डित नेपद् इति मिनाति धनत्रामादिस्म् । भाष्यविरोधात् ।

*. निह्नवते इति आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके। आपस्तम्बोपि तथैव लिखति।

¶ हौगपण्डितस्तु नीथानि लिखति। परं आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके नाथा इति पदं मूले दृश्यते तत्प्रामादिकम्। भाष्ये नीथानिपदस्य वर्तमानत्वात्।

* पथ पथा च छन्दसि ५,१,११. छन्दसि पथ पथा वा इति [illegible]
[illegible]

¶ इह पुनरत्ने आन ।भनसुरिन्पुरारे दुरीष्या १ १ उदितम् ।

* पुरुषावचने आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके मूले (ऐतरेयब्राह्मणे) पूरुषाः इत्यत्र पूकारो दीर्घः । परं भाष्यकारैः व्याख्यानसमये पुकारः ह्रस्व एव गृहीतः ।

पूर्णाम् ६,३५.
पूर्तम् ७,२१[२],२४.
पूर्धि ३,१९.
पूर्भित् ६,१८,१९.
पूर्वचित्तये १,२१.
पूर्वदीक्षिणः १,३.
पूर्वपक्षाः ४,२५.
पूर्वपीतये ४,२९; ५,१८.
पूर्वपेयम् ३,३७[२].
पूर्वभाजम् ८,२६.
पूर्वम् १,४[२],२१,२९[२],३०; २,२०,४०, ४१; ३,२७,३२,४३[२]; ४, २८; ६, १७; ७,६,३३; ८,१,४,२७.
पूर्वः १,३०; २,३०; ३, ३२[२]; ४, २०, २२,२५[२]; ६,१४; ८,२६,२८[२].
पूर्वया १,२३; २,३३.
पूर्वयोः ३,४४; ५,१०; ६,१२.
पूर्वरात्रात् ४,५.
पूर्वस्मिन् ३,५[२].
पूर्वा २,२६; ५,१३,२६; ७,११[२].
पूर्वाः ३,३७.
पूर्वान् २,३०.
पूर्वाभिः ७,१७.
पूर्वाभ्याम् ३,२७.
पूर्वाम् २,३०[१]; ३,३७[४]; ६,१; ७,११[२].
पूर्वाह्णे १,३३; ७,२०.
पूर्वीः ५,२१; ६,२४.
पूर्वीष्टः ६,२४.
पूर्वे १, १६, २, ३; ३, २७; ४, १७[१], २५; ६,२०,३४; ८,३३,.
पूर्वेण ३,२७.
पूर्वेषुः २,२०; ३,१५[१]; ६,८[१].
पूर्वेषाम् ४,४[१].
पूर्वेषु ३,४५.

पूर्वौ ८,१२[२],१७[२].
पूर्व्यम् १,३९.
पूर्व्यः ५,१२,२१.
पूषण्वान् २,२४.
पूषा २,२४; ८,१२,१७.
पूष्णः ८,७[२].
पृक्षस्य ४,३२.
पृच्छन्तीः २,२०.
पृच्छति २,२०.
पृच्छन्ति ४,२७.
पृतनाः ३,२०.
पृतनाजम् ४,२०.
पृतनाजित् ४,२०.
पृतनाज्ये ४,३.
पृथिवी १,१६,२१; ३, ६,४८; ४,१०, २०,३०; ५,५,१९, २५,२८; ८,१, २७[२].
पृथिवीम् १,९,१९; २,६; ५, २७,३२; ६, ३५; ७, ३, ५; ८, २१[६], २२, २३[४],२७.
पृथिव्याम् १, ९; ३, ६; ५, २०; ७, ९,१३.
पृथिव्याः १,१३,२८; २,२; ५,३२.
पृथिव्यै १,१३,२६; २,२; ३, ४८; ८, १५[२],२३.
पृथु ६,३५.
पृथुपाजसा ५,६.
पृथुपाजसे ४,३०.
पृथ्वी ४,२०.
पृश्निः १,२१; ५,२३[१].
पृश्निगर्भाः १,२०; ३,३०.
पृश्निमत् ५,६.
पृष्टः ७,९[१].
पृष्णिमान् ५,७.

* हौगपण्डितस्तु प्रवृणीरन् इत्येव लिखति। परं पुण्यपत्तनस्थितादद्यानानगरे (१८९६) खिस्ताब्दे मुद्रयते आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिमुद्रिते ऐतरेयब्राह्मणे प्रवृणीरन्तु ईदृशः पाठ उपलभ्यते। तत्सम्प्रदायं पाठान्तरं स्यात् छन्दसि परेऽपि १, ४, ८१ व्यवहिताश्च १, ४, ८२ इति सूत्रद्वयोक्तरीत्या गत्युपसर्गसंज्ञकाः शब्दाः (यथा लौकिकभाषायां धातोः प्राक् प्रयुज्यन्ते तथा) वैदिकभाषायां परेऽपि प्रयुज्यन्ते। इत्यर्थेनापि प्रवृणीरन्तु इत्यस्य पाठस्य संगतिः।

* प्राप्य इति वक्तव्ये प्राह्वा इत्युक्तम् सर्वे विधय छन्दसि विकल्प्यन्त । इत्यनेन सर्वं सगच्छते ।

* प्रासहः (प्रासहस्पतिः) **अत्रस्थं ऐतरेयब्राह्मणभाष्यम्।** प्रकृष्ट सहः बल येषा ते प्रासहास्तेषा पतिः प्रासहस्पतिरिन्द्रः। अचेति अजानात् देवानामभीष्ट ज्ञातवान् कटाक्षेणानुगृहीतवान् इत्यर्थः। स चेन्द्रस्तुविष्मान् बहुधनवान्।

अत्रस्थं ऋग्वेदभाष्यम्। मण्डलं १०, ७४, ६. मूलमात्रम्। अचेति प्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुश्मसि कर्तवे करत्तत्॥ **पदपाठः।** अचेति। प्रऽसहः। पतिः। तुविष्मान्। यत्। ईम्। उश्मसि। कर्तवे। करत्। तत्। **सायणाचार्यकृतभाष्यम्।** योऽयमिन्द्रः प्रासहः शत्रूणा प्रकर्षेणाभिभविता। पतिः सर्वस्य स्वामी। तुविष्मान् तुवीति बहुनाम तत्सामर्थ्याद्धन परिगृह्यते। बहुधन इत्यर्थः। ईदृशः सन्नचेति। सर्वैः प्रज्ञातः स महानिन्द्रो यदीं यदेतत्कर्मोश्मसि वय कामयामहे तत् करत् करोत्येव। इद भवत्विद भवत्विति यत् कामयामहे तत्तदानीमेव करोत्येव नोदास्त इत्यर्थः। **ऐतरेयब्राह्मणभाष्यम्।** पादत्रयोक्त वावाताया वचन श्रुत्वा चतुर्थपादेन देवाः परस्पर ब्रुवते। यदि ई यदिदमस्माकमप्यत्र भागोऽस्त्वित्येताहृश कार्य कर्तवे कर्तुमुश्मसि वय सर्वे कामयामहे। तत्सर्वमकरत् इन्द्रः सपूर्णमकरोत्। अथवा चतुर्थपादोऽपि वावाताया एव वचनम्। हे देवा वय सर्वे यदिद कार्यं कर्तुं कामयामहे तद्युष्मद्भागप्रदानरूप कार्यमिन्द्रोऽकरोदिति। इदमेव द्वितीयव्याख्यान यदेवैतदित्यादि ब्राह्मणेन स्पष्टीकृतम्। हे देवा मया सह युष्माभिरालोचित कार्यमिन्द्रः कृतवानित्यनेनैव प्रकारेण तस्मिन्मन्त्रे सा वावाताऽब्रवीत्।

एताहृश द्विप्रकारक व्याख्यानमेकस्यैव व्याख्यातुरवलोक्य नश्चेतसिकृत सदेहेन पदम्। अतो विदुषामग्रे उभयोरपि ग्रन्थयो. भाष्य प्रस्थापितम्।

See Vol II. pp. *194—195* of *Dr. M. Haug's Eng Translation* of this ऐतरेयब्राह्मण करत् is *taken by* सायण in his Commentary on the ऋग्वेदसंहिता in the *sense of a present* tense करोति. But it is here

conjunctive, which word alone gives a good sense. Besides the present tense is never formed in this way. M. Haug (I take here अकरत् in the sense of a future tense *Let*, the Vedic conjunctive has often this meaning सायण takes it in the sense of अकरोत्)

The author of this ऐतरेयब्राह्मण takes प्रासहस्पति in the sense of the husband of the wife, प्रासहा, above mentioned in the text

* पुण्यपत्तने आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके प्रसहा एतादृश पद दृश्यते तदशुद्धम् । इन्द्रस्य पत्न्याः वावाताया राजप्रियत्वात् प्रासहा इति नामान्तरम् । प्रसह्य सर्वं कार्यं कर्तुं शक्ता इति प्रासहाशब्दस्यार्थः । तस्मात् प्रासहा इत्येव पद शुद्धम् ।

* आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके बोधि इति सानुनासिकं पदं दृश्यते तत्प्रामादिकम् । बोधि बुध्यस्व सर्वदा चित्तेऽनुगृहाण इत्यर्थप्रतिपादकं निरनुनासिकं पदमत्रेष्टम् ।

* ब्राह्मणस्पतिरिति हौगपण्डितमुद्रितपुस्तके एव पाठः । परं ऋक्संहितायां ब्रह्मणस्पतिरित्याकारकमेव पदमुपलभ्यते तथैव आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तकेऽपि । अतो ब्राह्मणस्पतिरित्याकारकं पदमशुद्धम् ।

¶ यत्र हौगपण्डितः तद्वाक्यं ब्रूते इति ऐतरेयब्राह्मणे लिखति तत्रैव पुस्तके आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके तद्वाक् प्रब्रूते इति पाठान्तरमुपलभ्यते । सायणाचार्यकृतभाष्यानुरोधात्पूर्वस्य स्थाने उत्तरस्य ग्रहणमुचितम् ।

* यदन्ति पयमनमिनाया [illegible] आहुत्य । [illegible] [illegible] आहुत [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible] एवं [illegible] [illegible] ।

य

* याच्नः इत्यस्य पदस्य स्थाने हौगपण्डितमुद्रितपुस्तके याच्न्यः एतादृश पदमुपलभ्यते। तदशुद्धम्। सायणाचार्यकृतभाष्यविरोधात्। अपरं च। यजयाचयतविच्छप्रच्छरक्षो नङ् ३,३,९० इत्यनेन सूत्रेण नङ् विधानात् याच्नः इत्येव भाष्यमिति सिद्धम्।

* पुण्यपत्तने आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके रहमाणः इत्यस्य पदस्य स्थाने रम्भमाणः इति पदमैतरेयब्राह्मणे मुद्रितम्। परमशुद्धमेतत्। भाष्यविरोधात्। अपरं च ऋग्वेदसंहितायाः पदपाठेऽपि रहमाणः इत्येव पदं पदपाठकृद्भिरादृतम्। अतो रम्भमाणः इत्येव पदं शुद्धमिति न भ्रमितव्यम्।

* अग्रन्थं सायणाचार्यविरचितमैतरेयब्राह्मणभाष्यम् । श्रुतिनी श्रुतिना शोभनेन प्रदीपेन स्थापनेन मीयमानः स्थाप्यमानो यज्ञवाहसे यज्ञनिर्वाहकाय यजमानाय वर्चोधाः वर्चसां दीप्तीनां धाता संपादयिता तेन यूपो विशेष्यते । वर्चोधा इत्येतदाशी.—प्रार्थना ।

अग्रम्पं सायणाचार्यविरचितमृक्संहिताभाष्यम् ।

मण्डलम् १,८,१. मूलम् । ग्रुनिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे ।

पदानि । सुऽमिती । मीयमान॰ । वर्चः । धाः । यज्ञवाहसे ।

सुमिती माङ् माने इत्यस्य (धातोः) क्तिनि द्यतिस्यतिमास्थामित्ति किति ७, ४, ४०. इत्यनेन सूत्रेण ईकारादेशः । शोभनया मित्या । तादौ च निति कृत्यतौ ६, २, ५०. इत्यनेन सूत्रेण गतेः प्रकृतिस्वरत्वम् । सुपां सुलुक्पूर्वसवर्णाच्छेयाडाड्यायाजालः ७, १, ३९. इत्यनेन सूत्रेण सवर्णदीर्घः । मीयमानः माङ् माने इत्यस्य धातोः कर्मणि यक् । घुमास्थागापाजहातिसां हलि ६, ४, ६६. इत्यनेन सूत्रेणात ईत्वम् । प्रत्ययस्वरः । **वर्चो धाः** । अन्न धेहि । अयमेवार्थो ब्राह्मणेन स्पष्टीकृतः । धाः धाञो लोडर्थे छन्दसि लुङ्लङ्लिटः ३, ४, ६. इत्यनेन सूत्रेण लुङ् । इतश्च लोपः परस्मैपदेषु ३, ४, ९७. इत्यनेन सिप इकारलोपः । गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु २, ४, ७७. इत्यनेन सूत्रेण सिचो लोपः । बहुलं छन्दसि इत्यनेन सूत्रेणाडभावः । निघातः । यज्ञवाहसे यज्ञं वहति प्राप्नोति । वह प्रापणे इत्यस्य धातोर्वहिहाधाञ्भ्यश्छन्दसीत्यसुन् । णिदित्यनुवृत्तेरुपधावृद्धिः । गतिकारकयोरिति पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वं चेति पूर्वपदप्रकृतिस्वरः ।

ऋग्वेदसंहिताभाष्ये ऐतरेयब्राह्मणभाष्ये चैकस्यैव पदस्यैतादृशं द्विविधं व्याख्यानमेकस्यैव व्याख्यातुरवलोक्य सन्देहदोलाधिरूढं नश्चेतः । परं येऽनूचानास्त एवेदं निर्णेतुं क्षमा इति चेतसि संप्रधार्योभयस्थानीयमपि भाष्यमत्र संगृहीतम् ।

* आनन्दाश्रममुद्रितपुस्तके भाष्ये विदथ्याय इति वक्तव्ये विदध्याय इत्युक्तम्। तदसंगतम्।

* हौगपण्डितस्तु विष्णु न्यङ्क इति द्वे पदे मन्यते । सायणाचार्यास्तु पदोऽभावाच्च ऐन्द्रमिन्द्रदेवताकं विष्णुन्यङ्कं विष्णुलिङ्गोपेतं शस्तु इति व्याचख्युः । अतो विष्णुन्यङ्कमिति समस्तं पदं गृहीतम् ।

* अस्मिन् खण्डे वृत्राणि इति पदं दृष्ट्वा तस्य पदस्य मध्ये भूः इत्यादि पद्धतिः इत्यस्मिन् पदक्रमे प्रदर्शितम्। यथा इत्येतदक्षरद्वय पुरस्तात् णि इत्येतदक्षरस्य मध्ये प्रवेशः। अनया रीत्या वृत्राणि इति सिद्धिरवगन्तव्या।

* अस्मिन् खण्डे शश्मना इति यत् पदमुपलभ्यते तस्मिन्पदे प्रश्लिष्टस्य पदज्ञानस्यादौ स्थितिरिति पशुभिरिति चाम्ने । अनेन प्रकारेण शश्मनापदस्य संगतिः ।

* अत्र खण्डे समर्य इति यत् पद तस्मिन् सम इत्यक्षरद्वयमधस्तात्कृत्वा र्य इत्येतच्चूडीयमक्षरमुपर्यवस्थाप्य भुव- इत्यादिक पशुभि इत्यन्त पदजात मध्ये प्रक्षेपणीयम् । अनेन प्रकारेण समर्य इति पद सिध्यति ।

* श्रीमत्सायणाचार्यैः समावज्जामीभ्यामित्यत्र ईकारान्त जामीशब्दं गृहीत्वा जामीशब्दो जातिवाचीति ऐतरेयब्राह्मणभाष्ये लिखितम्। अग्रे गत्वा त एव समावज्जामिभिः इति पद लिखन्ति। तस्मान्न ज्ञायते कतरच्छब्दरूपमृत कतरच्चानृतम्। लौकिकभाषाया तु जामिशब्दः इकारान्तोप्युपलभ्यते।

* सङ्गिधानोर्ण्यमध्यमपुरुषैकवचनम् । वहस्व इति । स च गत्यर्थे । छान्दोऽनर्थे । सन्नेहस्व संयोजय इति तस्यार्थ ।

* गायतेर्नाम्नि यदेतत्सामेति पूर्वमभूत् तदेव नाम तत्सामवाच्या वाचिद् ऋगाणीत्। अत इदं नाम तदाख्य सामार्णीत्। अतो मिश्रयोगयतायां तत्रां मैव ऋच् साम मन्तुरपदद् गर्भत्वमागमोनवती। इति भाष्यम्।

* उशीरस्य सुगन्धितेजनमिति नामान्तरम्। यस्य मूलानि घर्मकाले पानीयमध्ये होरैः स्थाप्यन्ते। तदिदं सुगन्धितेजनम्। लौकिकभाषायां वाळा इति प्रसिद्धम्।

* वास्तविकं तु अस्थुरित्येव पदम्। परं न माङ्योगे ६, ४, ७४ इत्यनेन सूत्रेणाऽभावात् स्थुरित्याकारकमेव तिङन्तं पदमवशिष्यते। अतो द्विखण्डान्तर्गतं यद् अस्थुरित्याकारकं पदं तत्पदस्थानापत्त्यर्थमित्यवगन्तव्यम्।

* तच्छब्दपर्यायस्य त्यच्छब्दस्य टावन्तस्य (आबन्तस्य) स्येति रूप भवति । एवं सति अयमुष्य इति मन्त्रो यदाह तत्र वाग्देवतेत्थ मृते । इति ज्ञेयम् ।

‡ स्याशब्दस्तच्छब्दपर्याय । एकवचनान्तोऽपि बहुवचनान्तत्वेन विपरिणमयितव्यः । तथा सति स्या इत्यस्य स्थाने ताः प्रजाः इत्युक्त भवति ।

* हौगपण्डितस्तु आहुतपदस्य स्थाने स्वाहुतमिति पद आङ्गलभाषाया लिखति। तस्माद्व्याख्यामास्वविचारोऽवश्य सुधीभि कर्तव्य एव। See Vol. II. P. 49 of Dr. M. Haug's English translation of the Aitareya Brâhmanam.

* ऋत्व्य–वास्त्व्य–वास्त्व–माध्वी–हिरण्ययानि छन्दसि ६,३,१७५ इत्यनेन सूत्रेण हिरण्यशब्दादुत्तरस्य मयटो मशब्दस्य लोपश्छन्दसि (वेदे) निपात्यते। किं नाम निपातनम्। अन्यथा प्राप्तौ अन्यथोच्चारणं निपातनमिति वैयाकरणानां सिद्धान्तः।

इति श्रीमदृग्वेदस्यैतरेयब्राह्मणान्तर्गतसुप्तिङन्तपदानाम-
कारादिमातृकाक्रममनुसृत्य शाण्डिल्यकुलावतंसेन
जोशीत्युपनाम बिभ्रता बालकृष्णसूनुना
विश्वनाथशास्त्रिणा
विरचिताऽनुक्रमणिका समाप्ता ।

॥ ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥

॥ शान्तिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥

BOMBAY SANSKRIT AND PRAKRIT SERIES

Edited under the Superintendence of Prof Dr S K Belvalkar, M A, Ph D, and Prof A B Dhurva, M A, LL B

[For Copies Apply to Government Central Press, Bombay]

		RS	AS
No I	Pañchatantra, Book IV and V, edited with Notes, by Dr G Buhler	0	4
No II	Nagojibhatta's Paribhashendus ekhara, Part I, Sanskrit Text and Various Readings, edited by Dr F Kielhorn (*out of Stock*)		
No III	Panchatantra, Books II and III, edited with Notes by Dr G Buhler	0	4
No IV	Pañchatantra Book I, edited with Notes, by Dr F Kielhorn	0	6
No V	Raghuvams a of Kâlidasa, with the Commentary of Mallinatha, Part I (Cantos I—VI) edited with Notes, by Mr S P Pandit, M A.	1	8
No VI	Malavikâgnimitra of Kâlidasa, edited with Notes, by Mr S P Pandit, M A., 2nd edition (*under revision*)	2	2
No VII	Nâgojibhatta s Paribhâshendus ekhara, Part IIA, (Paribhâshâs 1-37), Translation and Notes, by Dr F Kielhorn	0	8
No VIII	Raghuvams a of Kalidâsa, with the Commentary of Mallinâtha Part II (Cantos VII-VIII) edited with Notes, by Mr S P Pandit, M A. (*out of Stock*)		
No IX	Nagojibhatta's Paribhâshendus ekhara, Part II B, (Paribhâshâs 38-69) Translation and Notes by Dr F Kielhorn	0	8
No X	Das akumâracharita of Dandin Part I edited with Notes by Dr G Bühler (*under revision*)	0	8
No XI	Nitis ataka and Vairâgyas ataka of Bhartrihari, edited with Notes, by Justice K T Telang M A. (*copyright restored to the editor*)	...	..

A. B. 1

	RS	AS
No XII Nâgojibhatta's Paribhashendus'ekhara, Part II C, (Paribhâshâs 70–122), Translation and notes, by Dr F. Kielhorn	0	8
No XIII Raghuvamsa of Kâlidâsa, with the Commentary of Mallinâtha, Part III (Cantos XIV–XIX) edited, with Notes, by Mr S P Pandit, M A (*out of Stock*)	.	
No XIV Vikramankadeva charita of Bilhana, by Dr G Buhler (*copyright restored to the editor*)		
No XV Malatî Madhava, with Commentary, Critical Notes etc, by Sir Dr R G Bhandarkar, *Second edition*	4	4
No XVI Vikramorvas îya of Kalidasa, with Notes, by Mr S P Pandit, M A, *Third edition*	2	0
No XVII Hemachandras Desî-nâmamalâ, Part I, by Prof. Pischel and Dr Buhler, (*copies not available*)		
No XVIII* Vyâkarana-Mahâbhashya of Patanjali, Vol I, Part I, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	1	8
No XIX* Vyakarana–Mahâbhâshya of Patañjali, Vol I, Part II, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	1	8
No XX* Vyâkarana–Mahâbhashya of Patañjali, Vol I, Part III, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	1	8
No XXI† Vyâkarana–Mahâbhâshya of Patañjali, Vol II, Part I, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	3	0
No XXII† Vyâkarana–Mahâbhâshya of Patañjali, Vol II, Part II, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	3	0
No XXIII Vasishtha–Dharmas astra, edited with Notes, by Dr A A. Fuhrer (*under revision*)	0	8
No XXIV Kâdambarî by Bâna and his Son, Vol I, Text, Vol II, Notes and Introduction, by Dr P Peterson, *both together*	6	8
No. XXV Kirti-kaumudî, edited with Notes, by Professor A V Kathawate (*copy right restored to the editor*)	.	
No. XXVI† Vyâkarana Mahâbhâshya of Patañjali, Vol II, Part III, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	3	0
No XXVII Mudrarakshasa of Visâkhadatta with the Commentary of Dhundirâja, edited, with Notes, by Justice K T Telang M A. (*copy right restored to the editor*)		

* Nos. 18 19 and 20 are bound together in one volume, the whole volume being priced Rs 4-8

† Nos. 21, 22 and 26 are bound together in one volume, the whole volume being priced Rs. 9

	RS.	AS.
No XXVIII* Vyâkarana Mahâbhâshya of Patañjali, Vol III, Part I, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	3	0
No XXIX* Vyâkarana Mahâbhâshya of Patañjali, Vol III, Part II, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	3	0
No XXX* Vyâkarana Mahâbhâshya of Patañjali, Vol III, Part III, by Dr F Kielhorn, *Second edition*	3	0
No XXXI Subhâshitâvali of Vallabhadeva, edited by Dr P Peterson and Pandit Durgaprasad	2	8
No XXXII Tarka kaumudî of Laugâkshi Bhâskara edited, by Mr N M Dvivedi (*copy-right restored to the author*)		
No XXXIII Hitopades a of Nârayana, edited by Dr P Peterson	0	14
No XXXIV Gaudavaho of Vâkpati, edited by Mr S P Pandit, M A (*out of stock*)		
No XXXV Mahânârâyana Upanishad, edited by Col G A. Jacob	0	7
No XXXVI Selections of Hymns from the Rigveda (First Series) By Dr P Peterson (*under revision*)	4	0
No XXXVII S arngadharapaddhati Vol I, edited by Dr P Peterson	3	0
No XXXVIII Naishkarmyasiddhi, by Col G A Jacob	2	8
No XXXIX Concordance to the principal Upanishads and the Bhagavadgîtâ by Col G A. Jacob	4	0
No XL Eleven Atharvana Upanishads, with Dipikâs by Col G A Jacob *Second edition*	1	8
No XLI Handbook to the study of Rigveda, Part I, Comprising Sayana s Introduction to his Rigvedabhâshya, with English Translation, by Dr P Peterson	1	8
No XLII Das akumâracharita of Dandin, Part II, by Dr P Peterson (*under revision*)	0	8
No XLIII Handbook to the Study of Rigveda, Part II, Comprising the Seventh Mandala of Rigveda with the Bhâshya of Sayana	2	8
No XLIV Âpastambba Dharmasûtra, with the Various Readings of the Hiranyakes i Dharmasutra, Part I, by Dr G Buhler	1	6

* Nos 28, 29 and 30 are bound together in one volume, the whole volume being priced Rs 9

	RS.	AS
No XLV Râjatarangini of Kalhana Part I, (Cantos I to VII) by Pandit Durgaprasada	1	8
No XLVI Patañjali's Yogasûtra, with the Scholia of Vyâsa, and the Commentary of Vachaspati, by Mahâmahopâdhyâya Rajarama Shastri Bodas (*under revision*)	1	10
No XLVII Parâs'ara's Dharma samhitâ with the Commentary of Sâyana Madhavacharya, Vol I, Part I, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	2	2
No XLVIII Parasara Dharma Samhitâ with the Commentary of Sayana Mâdhavâchârya Vol I, Part II by Mr Vaman Shastri Islampurkar	2	0
No XLIX Nyâyakosa, by Mahamahopadhyaya Bhimachraya Zalkikar, *Second edition*	6	0
No L Âpastambha Dharmasutra, Part II, by Dr Buhler	1	4
No LI Râjatarangini of Kalhana, Vol II, (Canto VIII) by Pandit Durgaprasad	1	4
No LII Mrichchhakatika, Vol I, Text with two Commentaries and Various Readings, by Mr N B Godbole	3	8
No LIII Navasâhasânka-charita, Part I, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	1	10
No LIV Râjatarangini of Kalhana, Vol III, containing the suppliments to the work by Dr P Peterson	1	2
No LV Tarkasamgraha of Annambhatta, by Mr Y V Athalye (*under revision*)		
No LVI Bhattikâvya edited with the Commentary of Mallinâtha, Vol I, by Rao Bahadur K P Trivedi	9	0
No LVII Bhattikâvya, edited with the Commentary of Mallinatha, Vol II, by Rao Bahadur K P Trivedi	6	0
No. LVIII Selections of Hymns from the Rigveda (Second Series), by Dr P Peterson	4	0
No LIX Parâs'ara Dharma Samhitâ with the Commentary of Sâyana Mâdhavâchârya, Vol II, Part I, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	4	0
No LX Kumârapâla-charita of Hemachandra, (in Prâkrita) by Mr S P Pandit, M A	8	8
No LXI Rekhâganita, Vol I, by Messrs H H Dhruva and K. P Trivedi	12	0

	Rs	As
No LXII Rekhâganita, Vol II, by Messrs H H Dhruva and K P Trivedi	9	0
No LXIII Ekâvali of Vidyâdhara, with Mallinâtha's Commentary, edited by Rao Bahadur K P Trivedi	14	0
No LXIV *Parâsara Dharma Samhitâ, with the Commentary* of Sayana Mâdhavâchârya, Vol II, Part II, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	5	0
No LXV Pratâparudra yas obhûshana of Vidyânâtha, with Commentary, edited by Rao Bahadur K P Trivedi	11	0
No LXVI Harsha charita of Bâna, Part I, Text with Commentary, edited by Dr A A Fuhrer	2	0
No LXVII Parâsara Dharma Samhitâ, with the Commentary of Sayana Madhavâchârya, Vol III, Part I, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	4	0
No LXVIII Sribhâshya of Râmânuja, Vol I, Text, edited by Mr Vasudev Shastri Abhyankar	11	0
No LXIX Dvyâs raya kâvya of Hemachandra, Vol I, (Cantos I—X) by Prof A V Kathawate	9	0
No LXX Vaiyâkaranabhûshana of Kondabhatta, with two Commentaries and Notes, by Rao Bahadur K P Trivedi	10	0

SANSKRIT WORKS NOT INCLUDED IN THE SERIES

Aitareya Brahmana, Word index to, compiled by Pandit Vishwanath Balkrishna Joshi	4	0
Amarakos a with the Commentary of Mahes vara edited, with an Index, by Mr Ramchandra Shastri Talekar	0	13
Atharvaveda Samhita, with the Commentary of Sayanâ charya edited, by Mr S P Pandit, M A, *four volumes at Rs 10 each*	40	0
Kâvyaprakâs a, edited by Vamanacharya Zalkikar with his own Commentary (*in the Press*)	5	4

PAHELVI WORKS NOT INCLUDED IN THE SERIES

Vendidad, *Complete in two Volumes*	5	0

	Rs	As
No XLV Rajatarangini of Kalhana Part I, (Cantos I to VII) by Pandit Durgaprasada	1	8
No XLVI Patañjali's Yogasûtra with the Scholia of Vyâsa and the Commentary of Vachaspati, by Mahâmahopâdhyaya Rajarama Shastri Bodas (*under revision*)	1	10
No XLVII Parâsara's Dharma samhitâ, with the Commentary of Sayana Mâdhavâcharya Vol I, Part I, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	2	2
No XLVIII Parâsara Dharma Samhitâ, with the Commentary of Sâyana Mâdhavâchârya Vol I, Part II, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	2	0
No XLIX Nyâyakosa by Mahamahopadhyaya Bhimachraya Zalkikar, *Second edition*	6	0
No L Âpastambha Dharmasutra Part II, by Dr Buhler	1	2
No LI Râjataranginî of Kalhana, Vol II (Canto VIII) by Pandit Durgaprasad	1	4
No LII Mrichchhakatika, Vol I Text with two Commentaries and Various Readings, by Mr N B Godbole	3	8
No LIII Navasâhasânka-charita, Part I by Mr Vaman Shastri Islampurkar	1	10
No LIV Râjataranginî of Kalhana, Vol III, containing the suppliments to the work by Dr P Peterson	1	2
No LV Tarkasamgraha of Annambhatta, by Mr Y V Athalye (*under revision*)		
No LVI Bhattikavya, edited with the Commentary of Mallinâtha, Vol I by Rao Bahadur K P Trivedi	9	0
No LVII Bhattikâvya, edited with the Commentary of Mallinatha Vol II, by Rao Bahadur K P Trivedi	6	0
No LVIII Selections of Hymns from the Rigveda (Second Series), by Dr P Peterson	4	0
No LIX Parâsara Dharma Samhitâ with the Commentary of Sayana Mâdhavâchârya Vol II Part I by Mr Vaman Shastri Islampurkar	4	0
No LX Kumarapâla-charita of Hemachandra (in Prâkrita) by Mr S P Pandit M A	8	8
No LXI Rekhâganita, Vol I, by Messrs H H Dhruva and K P Trivedi	12	0

	RS	AS
No LXII Rekhâganita, Vol II, by Messrs H H Dhruva and K P Trivedi	9	0
No LXIII Ekâvali of Vidyâdhara, with Mallinâtha's Commentary, edited by Rao Bahadur K P Trivedi	14	0
No LXIV Paras ara Dharma Samhita, with the Commentary of Sâyana Mâdhavâcharya, Vol II, Part II, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	5	0
No LXV Prataparudra yas obhûshana of Vidyânatha, with Commentary, edited by Rao Bahadur K. P Trivedi	11	0
No LXVI Harsha charita of Bana, Part I, Text with Commentary, edited by Dr A. A. Fuhrer	2	0
No LXVII Paras ara Dharma Samhitâ, with the Commentary of Sayana Madhavachârya, Vol III, Part I, by Mr Vaman Shastri Islampurkar	4	0
No LXVIII S ribhashya of Râmanuja, Vol I, Text, edited by Mr Vasudev Shastri Abhyankar	11	0
No LXIX Dvyâs raya kavya of Hemachandra, Vol I, (Cantos I—X) by Prof A. V Kathawate	9	0
No LXX Vaiyâkaranabhûshana of Kondabhatta, with two Commentaries and Notes, by Rao Bahadur K. P Trivedi	10	0

SANSKRIT WORKS NOT INCLUDED IN THE SERIES

Aitareya Brâhmana, Word index to, compiled by Pandit Vishwanath Balkrishna Joshi	4	0
Amarakos a with the Commentary of Mahes vara, edited, with an Index, by Mr Ramchandra Shastri Talekar	0	13
Atharvaveda Samhitâ, with the Commentary of Sayanâ charya, edited, by Mr S P Pandit, M A., *four volumes at Rs 10 each*	40	0
Kâvyaprakâs a, edited by Vamanacharya Zalkikar with his own Commentary (*in the Press*)	5	4

PAHELVI WORKS NOT INCLUDED IN THE SERIES

Vendidad, *Complete in two Volumes*	5	0

THE SAME LIST ABRIDGED AND ARRANGED ALPHABETICALLY

	RS.	AS
Aitareya Brahmana, Word index to, by Vishwanath Bal krishna Joshi	0	0
Amarakosa with Mahesvara's Commentary, by Ramchandra Shastri Talekar, (out of Series)	0	13
Âpastambha Dharmasûtra Part I, by G Buhler, (No 44)	1	6
Âpastambha Dharmasûtra Part II, by G Buhler (No 50)	1	2
Atharvaveda Samhitâ with Sayanabhâshya four volumes by S P Pandit, (out of Series)	40	0
Atharvana Upanishads, eleven, with Dipikâs, by G A Jacob, (No 40)	1	4
Bhattikâvya with Mallinâtha's Commentary, Part I, by K P Trivedi, (No 56)	9	0
Bhattikâvya with Mallinâtha's Commentary, Part II, by K P Trivedi, (No 57)	6	0
Concordance to the principal Upanishads and the Bhagavad gitâ by G A. Jacob, (No 39)	4	0
Das akumaracharita, Part I, by G Buhler, (No 10)	0	8
Das akumâracharita, Part II, by P Peterson (No 42)	0	8
Desî nâmamâlâ Part I, by Pischel and Buhler (No 17)		
Dvyâs raya kavya, Part I, by A. V Kathawate, (No 69)	9	0
Ekâvali, with Commentary by K. P Trivedi, (No 63)	14	0
Gaudavaho by S P Pandit (No 34)	3	0
Handbook to the Study of Rigveda Part I, by P Peterson (No 41)	1	8
Handbook to the Study of Rigveda, Part II, by P Peterson (No 43)	2	8
Harsha charita, with Commentary by A A Fuhrer, (No 66)	2	0
Hitopades a by P Peterson, (No 33)	0	14
Hymns from Rigveda Selection of (First Series) by P Peterson, (No 36)	4	0
Hymns from Rigveda, Selection of, (Second Series) by P Peterson (No 58)	4	0
Kâdambari, Vol I, Text and Vol II, Notes and Introduction by P Peterson, (No 24)	6	8

	RS	AS
Kavyapraka sa, with a Commentary, by Vamanacharya Zalkikar, (out of Series)	5	4
Kirtikaumudi, by A V Kathawate (No 25)	8	6
Kumârapalacharita, by S P Pandit (No 60)	3	8
Mrichchhakatika Vol I, by N B Godbole (No 52)	2	2
Mâlavikagnimitra, by S P Pandit, (No 6)	4	4
Malati Mâdhava by R G Bhandarkar, (No 15)		
Mahâbhâshya Vyâkarana— of Patañjali Vol I, Parts I, II and III bound together (Nos 18, 19, 20)	4	8
Mahâbhâshya Vyakarana—, of Patañjali Vol II Parts I, II and III bound together (Nos 21, 22 and 26)	9	0
Mahabhâshya Vyakarana—, of Patañjali Vol III, Parts I II, and III bound together (Nos 28, 29, 30)	9	0
Mudrârâkshasa by K T Telang (No 27)	0	7
Mahânârâyana Upanishad, by G A Jacob (No 35)	2	8
Naishkarmyasiddhi by G A. Jacob (No 38)		
Navasâhasânkacharita Part I by Vaman Shastri Islampurkar, (No 53)	1	10
Niti and Vairagya S atakas by K T Telang (No 11)	6	0
Nyâyakos a, by Bhimacharya Zalkikar, (No 49)	0	6
Pañchantra Book I by F Kielhorn (No 4)	0	4
Pañchatantra Books II and III by G Buhler, (No 3)	0	4
Pañchatantra Books IV and V by G Buhler (No 1)		
Parâs ara Dharmasamhitâ Vol I, Part I by Vaman Shastri Islampurkar, (No 47)	2	2
Parâs ara Dharmasamhitâ Vol I, Part II, by Vaman Shastri Islampurkar, (No 48)	2	0
Parâs ara Dharmasamhitâ, Vol II, Part I by Vaman Shastri Islampurkar, (No 59)	1	0
Parâs ara Dharmasamhitâ, Vol II Part II by Vaman Shastri Islampurker (No. 64)	5	0
Paras ara Dharmasamhitâ, Vol III Part I, by Vaman Shastri Islampurkar, (No 67)	4	0
Paribhâshendus ekhara Part I, by F Kielhorn, (No 2)	0	8
Paribhâshendus ekhara, Part II A, by F Kielhorn (No 7)	0	8

	RS	AS
Paribhashendusekhara Part II B by F Kielhorn, (No 9)	0	8
Paribhashendusekhara Part II C by F Kielhorn (No 12)	0	8
Prataparudrayasobhûshana of Vidyanâtha with Commentary by K P Trivedi (No 65)	11	0
Raghuvamsa Part I by S P Pandit (No 5)	1	8
Raghuvamsa Part II by S P Pandit (No 8)	0	12
Raghuvamsa Part III by S P Pandit (No 13)	0	8
Râjatarangini Part I by Pandit Durgaprasad (No 45)	1	8
Râjatarangini Part II by Pandit Durgaprasad (No 51)	1	4
Râjatarangini Part III by P Peterson (No 54)	1	2
Rekhâganita Part I by H H Dhruva and K P Trivedi (No 61)	12	0
Rekhâganita Part II by H H Dhruva and K P Trivedi (No 62)	9	0
Sârngadharapaddhati Part I by P Peterson (No 37)	3	0
Sribhâshya Part I by Vasudev Shastri Abhyankar (No 68)	11	0
Subhâshitavali of Vallabhadeva by P Peterson (No 31)	2	8
Tarkakaumudi of Laugâkshi Bhâskara by N M Dvivedi (No 32)		
Tarkasamgraha of Annambhatta by Y V Athalye (No 55)		
Vasishtha Dharmasâstra by A A Fuhrer (No 23)	0	8
Vaiyâkaranabhûshana of Kondabhatta with two Commentaries by K P Trivedi (No 70)	10	0
Vendidad in Two Volumes (out of Series)	5	0
Vikramânkadeva-charita by G Buhler (No 14)		
Vikramorvasiya by S P Pandit (No 16)	2	0
Yogasûtras of Patañjali by Râjâram Shastri Bodas (No 46)	1	10

WORKS IN THE PRESS

Sribhâshya Vol II Notes by Vasudeo Shastri Abhyankar

Yâska's Nirukta with the Commentary of Durgachârya Vol I by Prof H M Bhadkamkar B A

Shadbhâshâchandrika of Lakshmidhara with notes by Rao Bahadur K P Trivedi B A

Parâsarasmriti with the Commentary of Sâyana Mâdhavâchârya Vol III part II by Pandit Vaman Shastri Islampurkar

Vasishtha Dharmasâstra by Dr A A Fuhrer (2nd edition)

Kâvyaprakâsa edited with his own Commentary by Bhimâchârya Zalkikar (3rd edition)

WORKS UNDER REVISION

No. VI Mâlvikâgnimitra of Kâlidâsa, by Mr. S. P. Pandit.

No. X and XLII Das'akumâracharita of Dandin, by Dr. G. Buhler and Dr. P. Peterson.

No. XXXVI Selections of Hymns from Rigveda (First series) by Dr. P. Peterson.

No. XLVI Yogasûtras of Patañjali, by Rajaram Shastri Bodas.

No. LV Tarkasaṁgraha of Annambhaṭṭa, by Y. V. Athalye.

No. XXXIV Gaudavaho of Vâkpati, by S. P. Pandit.

WORKS IN PREPARATION

Dvyâs'raya Kâvya, Vol. II, by A. V. Kathawate.

Navasâhasâṅkacharita, Vol. II, by Vaman Shastri Islampurkar.

Mrichchhakaṭika, Vol. II, Introduction and notes, by K. C. Mehendale.

Yâska's *Nirukta with the Commentary of Durgâchârya*, Vol. II. by H. M. Bhadkamkar.

Harshacharita Vol. II Introduction and Notes, by Dr. A. A. Fuhrer

WORKS UNDERTAKEN

Kâvyâdars'a of Dandin, by Manmohan Chakravarti, M. A., B. L.

Tarkabhâshâ of Kes'avamisra with the Commentary of Chinnabhaṭṭa, by D. R. Bhandarkar, M. A.

Ratnâvali of S'rîharsha, by N. S. Panse, B. A.

Samudra-Saṅgama-Grantha, with English Translation, by A. V. Kathawate, B. A.

Shaṭprâbhṛitaṭikâ, by K. B. Pathak, B. A.

Syâdvâdamañjarî of Hemachandra, by A. B. Dhruva, M. A., LL. B.

Udbhaṭa's Kâvyâlaṅkâra-Sâra-Saṅgraha, with the Laghuvṛitti of Pratîhârendurâja, by N. D. Banhatti, B. A.

Uttara-Râmacharita of Bhavabhûti, by Sir Dr. R. G. Bhandarkar, and S. R. Bhandarkar, M. A.

Veṇîsaṁhâra of Bhaṭṭa Nârâyaṇa, by N. S. Panse, B. A.

Vyavahâra-Mayûkha of Nîlakaṇṭha, by P. V. Kane, M. A., LL. M.

Aṇubhâshya of Vallabhâcharya, with *Notes* by Shridhar Shastri Pathak.